

- **שם המחקר :** פעולה על פי המחויבות ללקוח בקרב צוות רב מקצועי במסגרות דיור לאנשים עם מוגבלות שכלית-התפתחותית: תרומתם של מאפיינים אישיים וארגוניים
- **שנה :** 2025
- **סוג מחקר :** מחקר
- **מס' קטלוגי :** 890-673-2022
- **שמות החוקרים:** ד"ר שגית לב, ד"ר יעל קרני ויזל, פרופ' מאיה קגן
- **רשות המחקר:** אוניברסיטת בר אילן

תקציר המחקר

מחקר זה נערך בסיוע מענק מקרן שלם.

רקע: אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (מש"ה) מצויים בסיכון מוגבר לטיפול לקוי ולהתעללות, סיכון המחריף במיוחד כאשר הם מתגוררים במסגרות דיור חוץ-ביתיות לטיפול ממושך. חרף סיכון זה, שיעורי האיתור והדיווח על התעללות באנשים עם מש"ה, הן בקהילה והן במסגרות מוסדיות, נותרים נמוכים. מצב זה מוסבר בין היתר במאפייני הדיירים עצמם – פגיעות קוגניטיבית, תפקודית ותקשורתית – המקשים עליהם להגן על עצמם ולדווח על פגיעה. בנוסף, מסגרות דיור לאנשים עם מש"ה מאופיינות לעיתים במאפיינים מוסדיים-טוטאליים, הכוללים ריחוק מהקהילה ומהמשפחה, פערי כוח ניכרים בין דיירים לצוות, ותלות גבוהה של הדיירים באנשי המקצוע. מאפיינים אלה עלולים להעצים את הסיכון להתעללות ולטיפול לקוי, ולהקשות עוד יותר על זיהוי ודיווח של מצבים אלו. נוכח פגיעותם המוגברת של הדיירים, מוטלת על אנשי הצוות אחריות מקצועית, מוסרית ולעיתים גם חוקית לפעול לרווחתם ולהגנתם. עם זאת, מחקרים מצביעים על חסמים רבים המקשים על אנשי הצוות לפעול בהתאם למחויבות זו, ובהם קשיים להסתמך על עדויות הדיירים, חוסר מודעות והכשרה ייעודית בנוגע להתעללות ודרכי התערבות, היעדר שיתוף פעולה בין-מקצועי והתייעצות עם מומחים, וכן מחסור בזמן ובמשאבים. יתרה מכך, דפוסים ארגוניים של השתקה, טשטוש ראיות והכחשה מצד הנהלות וצוותים יוצרים אקלים מאיים, המרתיע דיירים, בני משפחה ועובדים מדיווח על פגיעות.

מטרה: לאור זאת, המחקר הנוכחי בחן את תרומתם של מאפיינים אישיים (מסוגלות עצמית ומוקד שליטה) וארגוניים (סוג מערך הדיור, שכיחות התעללות, קונפליקטים אתיים של מחויבויות סותרות ותמיכה ארגונית) של אנשי הצוות, העובדים במסגרות דיור המיועדות לאנשים עם מש"ה, ליכולתם הנתפסת לפעול על פי מחויבותם לדיירים.

שיטה: המחקר כלל 454 אנשי צוות העובדים באופן ישיר עם דיירים במסגרות דיור חוץ-ביתיות לאנשים עם מש"ה, במשך חצי שנה לפחות. המדגם כלל עובדים במעון-פנימייה, הוסטלים ודירות בקהילה. איסוף הנתונים התבצע באמצעות שאלונים אנונימיים בארבע שפות (עברית, ערבית, רוסית ואנגלית), שהועברו באופן מקוון ובמפגשים פנים אל פנים, תוך הקפדה על אתיקה מחקרית, הסכמה מדעת ושמירה על סודיות. לצורך בדיקת השערות המחקר בוצעה רגרסיה היררכית בשלושה צעדים, שכללה משתני פיקוח תעסוקתיים, משתנים אישיים ומשתנים ארגוניים.

ממצאים: נמצא כי מאפייני הרקע התעסוקתיים והמאפיינים האישיים של אנשי הצוות לא תרמו באופן מובהק להסבר הפעולה המוסרית. לעומת זאת, נמצאה תרומה חלקית אך מובהקת למאפיינים הארגוניים: הסבירות לפעולה מוסרית על פי מחויבות לדיירים הייתה נמוכה יותר במעונות-פנימייה בהשוואה למסגרות מגורים בקהילה (הוסטלים ודירות), ותמיכה ארגונית נתפסת נמצאה מנבא חיובי ומשמעותי לפעולה מוסרית. שכיחות ההתעללות ותדירות הקונפליקטים האתיים לא תרמו להסבר המשתנה התלוי. כלל משתני המחקר הסבירו יחד 3.9% מן השונות בפעולה מוסרית.

דיון: ממצאי המחקר מדגישים כי פעולה מוסרית של אנשי צוות במסגרות דיור לאנשים עם מש"ה אינה תוצאה של תכונות אישיות בלבד, אלא מושפעת במידה רבה מתנאים מבניים וארגוניים, ובפרט מסוג המסגרת ורמת התמיכה הארגונית. ממצאים אלה עולים בקנה אחד עם הספרות המדגישה את תפקידם של מאפיינים מוסדיים-טוטאליים, כגון פערי כוח, תלות גבוהה של הדיירים והגבלת האוטונומיה, בהעצמת הסיכון לטיפול לקוי ולהתעללות ובהצבת חסמים לפעולה מוסרית. הקשרים אלו עשויים להסביר את הממצא שלפיו אנשי צוות במעונות-פנימייה דיווחו על סבירות נמוכה יותר לפעולה מוסרית בהשוואה לעובדים במסגרות מגורים בקהילה, המאופיינות באוטונומיה רבה יותר ובחיבור חזק יותר לסביבה הקהילתית. בנוסף, תרומתה של התמיכה הארגונית מדגישה את חשיבותם של משאבים ואקלים ארגוני תומך בהעצמת יכולתם של אנשי צוות לפעול בהתאם למחויבותם המוסרית לדיירים. היעדר תרומה של משתנים אישיים עשוי להעיד על עוצמתם של ההקשרים הארגוניים במסגרות אלו. אף ששיעור השונות המוסברת נמוך, ממצא זה מדגיש את מורכבותה של הפעולה המוסרית ואת הצורך במחקר עתידי רחב ומעמיק יותר. למחקר השלכות יישומיות חשובות עבור תכנון, ניהול ופיקוח על מסגרות דיור לאנשים עם מש"ה, ומדגיש את הצורך בטיפול אקלים ארגוני תומך, המאפשר פעולה מוסרית, העלאת דילמות והגנה על זכויות הדיירים.

מילות מפתח: מוגבלות שכלית התפתחותית; מסגרות דיור חוץ-ביתיות; פעולה מוסרית; טיפול לקוי והתעללות

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)